

Ю. С. Табачок,
аспірант відділу державних фінансів, ДННУ "Академія фінансового управління"
Міністерства фінансів України, м. Київ

АНАЛІЗ НАПРЯМІВ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ, СПРЯМОВАНИХ НА СТИМУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО- ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Yu. Tabachok,
a graduate student of the department of public finances, State educational
and scientific institution "Academy of Financial Management" of the Ministry of Finance of Ukraine

ANALYSIS OF FINANCIAL RESOURCES TO STIMULATE INVESTMENT AND INNOVATION

У статті аналізуються питання пов'язані з фінансуванням інвестиційно-інноваційної діяльності в Україні. Особливості та напрями використання фінансових ресурсів у даній сфері, запропоновано розглядати виходячи з специфіки різних етапів розвитку вітчизняної економіки. Досліджено роль та значення держави у фінансуванні інвестиційно-інноваційної діяльності. Окреслено основні проблеми пов'язані з нестачею достатньої кількості коштів, необхідних для повноцінного розвитку даної галузі. Розглядаються негативні тенденції зниження обсягів іноземних інвестицій у вітчизняну інноваційну галузь та аналізуються причини, що їх викликають. З метою визначення ефективності використання коштів залучених в інвестиційно-інноваційну сферу, проаналізовано розподіл витрат за основними напрямками: придбання машин, обладнання, установок та інших засобів; дослідження та розробки; придбання інших зовнішніх знань та інші.

The article is analyzes the questions connected with the financing of investment and innovation activity in Ukraine. Features and uses of financial resources in this area are proposed to consider based on the specifics of the various stages of the national economy. A role and value of the state are investigational in financing of investment-innovative activity. The basic problems related to lack of sufficient funds required for the full development of the industry. We consider the negative trend decline in foreign investment in the domestic industry innovation and analyze the reasons that cause them. To determine the cost-effectiveness involved in investment and innovation sector, analyzed the distribution of costs in key areas: acquisition of machinery, equipment, facilities and other assets; research and development; acquisition of other external knowledge and others.

Ключові слова: Інвестиційно-інноваційна діяльність, джерела фінансування, фінансові ресурси, напрями фінансування.

Key words: Investment and innovation activities, funding, financial resources, types of funding.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Ефективна виробнича та комерційна діяльність будь-якого сучасного підприємства, а також забезпечення пришвидшених темпів для розвитку наукомістких та високотехнологічних сфер економіки, неможливе без активного розвитку інвестиційно-інноваційної діяльності. Рівень конкурентоспроможності продукції та послуг як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку, на сьогодні, безпосередньо пов'язаний з активністю використання інноваційних стратегій підприємством.

Інвестиційно-інноваційна активність підприємств визначається за підсумками їх роботи за рік, з використанням абсолютних та відносних показників. Особливістю інвестиційно-інноваційної діяльності, як і будь-якої іншої підприємницької діяльності, є те, що вона потребує значних капіталовкладень. Велику роль у даному процесі повинна відігравати держава, адже за сучасного стану економіки, кредитні ресурси є занадто дорогими. Поряд з тим, навіть за наявності фінансових ресурсів, існують значні проблеми з напрямками та ефек-

Таблиця 1. Джерела фінансування інноваційної діяльності в період з 1995—1999 рр. (в млн грн. та %)

	1995	частка у %	1996	частка у %	1997	частка у %	1998	частка у %	1999	частка у %
Усього	652	100	944	100	1319	100	1261	100	1554	100
у тому числі за рахунок:										
Державного бюджету	245	37,6	376	39,9	467	35,4	363	28,8	428	27,6
позабюджетних фондів	25,6	3,9	29,2	3,1	46	3,5	9,8	0,8	9,6	0,6
власних коштів	14,6	2,2	18,3	1,9	33,2	2,5	39,2	3,1	62	4
Коштів замовників:										
підприємств, організацій України	233,4	35,8	325,6	34,5	448,5	34	494	39,2	597	38,5
іноземних держав	101,9	15,6	160,4	17	273,8	20,8	291	23,1	359,7	23,1
інших джерел	31,6	4,9	33,7	3,6	50,2	3,8	63,8	5	97	6,2

Джерело: складено за: Статистичний щорічник України за 2002 рік. — Київ, 2003, с. 362.

тивністю їх використання. Все це і зумовило необхідність дослідження обраної проблематики.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання пов'язані з напрямками та підходами до фінансування інвестиційно-інноваційної діяльності розглядались багатьма науковцями. Серед вітчизняних вчених дану проблему вивчали: Геєць В.М., Васильєва Т.А., Козик В.В., Кузьмін О.Є., Кузнецова А.Я., Майорова Т.В., Трапезніков В.А. ті інші. Досліджували подібні питання і вчені близького зарубіжжя, серед них: Богатирьов А.Г., Дороніна Н.Г., Іванова Н.І., Савенкова О.В., Туктаров Ю.Є. та інші.

Незважаючи на ґрунтовний аналіз окресленої проблематики, деякі питання залишаються поза увагою науковців. Так, практично не аналізуються напрями використання інвестиційно-інноваційними підприємствами коштів, отриманих для їхнього розвитку. Різносторонніми є й погляди щодо ролі держави у стимулюванні певних напрямів інноваційної діяльності.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою даної статті є проаналізувати напрями використання фінансових ресурсів, спрямованих на стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності та визначити роль держави у фінансуванні даної галузі, в різні періоди розвитку вітчизняної економіки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

З метою визначення особливостей розвитку інвестиційно-інноваційної сфери, на нашу думку, необхідно розглянути основні етапи періодизації її становлення та розвитку. Такий підхід дасть можливість комплексно визначити основні джерела фінансування інвестиційно-інноваційної діяльності, а також напрями, на розвиток яких спрямовувались в тому числі державні кошти. Можна виділити 3 етапи періодизації: 1 етап — 1991—1999 рр.; 2 етап — 2000—2008 рр.; 3 етап — 2008 по теперішній час.

Розглядаючи перший етап (1991—1999 рр.), необхідно відмітити загальні негативні економічні явища, що супроводжували процес трансформації та переходу від адміністративно-командної до ринкової моделі економіки. Негативні тенденції на початку 90-х років посилювались надзвичайно великими темпами інфляції (у 1993 році

індекс споживчих цін склав 10256%). Усе це призвело до того, що протягом 1991—1995 років обсяг іноземних інвестицій склав всього 750,1 млн дол., а відтік капіталу, за оцінками експертів, сягнув 15 млрд дол. США [1, с. 15].

Витрати Державного бюджету на наукові та науково-технічні роботи, які мали бути основою для розвитку інвестиційно-інноваційної діяльності, з 1991 по 1995 роки впали в 5,8 рази. Крім того, таке падіння досягло свого максимуму в 1999 році, коли співвідношення витрат Державного бюджету на наукові та науково-технічні роботи, по відношенню до ВВП склало всього 0,33%. Це значення в 5,1 рази менше, ніж було законодавчо встановлене, а отже свідчить про порушення з боку державних органів влади законодавства в сфері фінансування інвестиційно-інноваційної діяльності [2, с. 6].

Занизькі показники фінансування науково-технічної та інноваційної діяльності з боку держави, призвели до того, що протягом досліджуваного періоду, значно зросли розміри фінансування з боку замовників (підприємств та організацій України, а також іноземних держав). Джерела фінансування інноваційної діяльності наведені у таблиці 1.

Незважаючи на те, що обсяги фінансування інноваційної діяльності в промисловості України зросли у 2,5 рази, їх розмір в абсолютних цифрах, у 1999 році, був надзвичайно низьким — 1,55 млрд грн., що складало 1,19% від ВВП. Звертає на себе увагу, і повна відсутність фінансування інвестиційно-інноваційної діяльності з боку місцевих бюджетів (коштів бюджету території). Недостатньої високою є і частка фінансування за рахунок власних коштів підприємств, проте, у 1998—1999 роках спостерігалось певне зростання даних показників.

Ще однією особливістю досліджуваного періоду було те, що держава надавала фінансову підтримку галузям, в основі яких покладено нижчі технологічні уклади. У дані галузі спрямовувалось до 70% коштів, які виділялись з бюджету (у паливну та металургійну галузь спрямовувалось до 50% від загального обсягу бюджетного фінансування). Крім того, дані галузі отримували податкові пільги і переваги цінового регулювання.

Проаналізувавши значення основних показників інвестиційно-інноваційної діяльності в першому з досліджуваних періодів (1991—1999 рр.), можна констатувати, що в цей період спостерігались негативні тен-

Таблиця 2. Розподіл витрат за обсягами інноваційної діяльності у 2000—2008 роках (у млн грн. та %)

Роки	Загальна сума витрат	Дослідження і розробки		Придбання інших зовнішніх знань		Підготовка виробництва для впровадження інновацій		Придбання машин обладнання та програмного забезпечення		Інші витрати	
		млн грн.	у %	млн грн.	у %	млн грн.	у %	млн грн.	у %	млн грн.	у %
2000	1760,1	266,2	15,1	72,8	4,13	163,9	9,31	1074,5	61	182,7	10,4
2001	1979,4	171,4	8,66	125	6,34	183,8	9,3	1249,4	63,1	249,8	12,62
2002	3018,3	270,1	8,95	149,7	5	325,2	10,77	1865,6	61,8	407,7	13,5
2003	3059,8	312,9	10,22	95,9	3,13	527,3	17,23	1873,7	61,24	250	8,17
2004	4534,6	445,3	9,82	143,5	3,16	808,5	17,83	2717,5	60	419,8	9,26
2005	5751,6	612,3	10,65	243,4	4,23	991,7	17,24	3149,6	55	754,6	13,1
2006	6160	992,9	16,1	159,5	2,6	954,7	15,5	3489,2	56,6	563,7	9,15
2007	10850,9	986,5	9,1	328,4	3	-	-	7471,1	68,9	2064,9	19
2008	11994,2	1243,6	10,4	421,8	3,52	-	-	7664,8	64	2664	22,2

Джерело: складено за даними офіційного сайту Державної служби статистики України - <http://ukrstat.gov.ua/>

денції в даній галузі. Зміна моделі економіки, призвела до значного недофінансування інвестиційно-інноваційної діяльності, при цьому кошти, які виділялись державною, спрямовувались не на підтримку інноваційних підприємств, а на підприємства, в основі діяльності яких було покладено нижчі технологічні уклади. Незначними були абсолютні показники фінансування інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств з боку держави.

Для другого етапу дослідження (2000—2008 рр.), характерним було поступове економічне зростання. Розглядаючи загальноекономічні передумови, слід відзначити зростання всіх основним макроекономічних показників. Так ВВП в цей період збільшився більш ніж у 3 рази, також більш ніж у 3 рази зросли доходи в видатки Державного бюджету. Характерним для економіки даного періоду була загальна стабілізація всіх галузей економіки. При цьому спостерігалось зростання дефіциту бюджету та рівня інфляції (в період після 2004 року).

Починаючи з 2000 року, розміри витрат на інвестиційно-інноваційну, діяльність постійно зростали. Щодо структури розподілу джерел фінансування, то у досліджуваному період, абсолютна більшість витрат на фінансування інноваційної діяльності здійснювались за рахунок власних коштів підприємств. Найбільшою така частка була у 2005 році — 87,72%, а найменшою у 2008 році — 60,6% [3, с. 364].

Спостерігалось поступове, але, поряд з тим стабільне, падіння обсягів фінансування інвестиційно-інноваційної діяльності з боку іноземних інвесторів. Найбільшою ця цифра була у 2002 році — 8,7 %, а найменшою у 2008 році. Такі данні є свідченням того, що протягом досліджуваного періоду (2000—2008 роки), інноваційна сфера для іноземних інвесторів в Україні, не стала досить привабливою. Звертає на себе увагу і нерівномірний розподіл абсолютних показників щодо фінансування інвестиційно-інноваційної діяльності з боку іноземних інвесторів. Це, на нашу думку, було пов'язано з недостатнім рівнем забезпечення гарантування іноземних інвестицій в Україні, а також наявністю різноманіт-

них як внутрішніх, так і зовнішніх ризиків. Розглядаючи абсолютні значення, найменшою, сума фінансування інноваційної діяльності в Україні (в межах досліджуваного періоду) була у 2001 році — 58,5 млн грн., а найбільшою, напередодні фінансової кризи, у 2007 році — 321,8 млн грн. Щодо значення іноземних інвестицій у фінансуванні інноваційної діяльності, то найменшим даний показник, у загальній структурі джерел фінансування, був у 2008 році — 0,9%, а найбільшим у 2002 році — 8,7% [4, с. 231].

Щодо ролі і значення коштів державного бюджету у фінансуванні витрат на інноваційну діяльність, то слід відзначити їх постійне коливання. Найбільшим, у абсолютному значенні, цей показник був у 2008 році — 336,9 млн грн., а мінімальне значення було у 2000 році — 7,7 млн грн. Поряд з цим, протягом всього досліджуваного періоду, показники фінансування інноваційної діяльності, з державного бюджету, постійно змінювались, то збільшувались, то навпаки, повністю скорочувались.

У загальній структурі фінансування інноваційної діяльності з державного бюджету було мінімальним у 2000 році (0,4%) та 2005 році (0,49%), а максимальною частка держаних коштів у загальній структурі була у 2003 році — 3,04%. В цілому, у досліджуваному періоді, фінансування інноваційної діяльності з державного бюджету, у загальній структурі не перевищувало 3%, навіть порівняно з іноземними інвестиціями, цей обсяг фінансування є надзвичайно низьким. Таким чином, можна зробити висновок, що держава, через державний бюджет, майже не впливала на розвиток інноваційної сфери [5, с. 38].

Непослідовний характер фінансування державою інвестиційно-інноваційної сфери, на нашу думку, мав негативні наслідки. Протягом цих років, було наявним економічне зростання, а отже, залучені до державного бюджету кошти, у випадку їх спрямування у інноваційну галузь, могли б стати підґрунтям для впровадження новітніх технологій, оновлення та модернізації застарілого обладнання та у підсумку, заклали б основу для подальшої трансформації економіки. Натомість, питома вага реалізованої інноваційної продукції та питома

вага підприємств, що впроваджували інновації, була значно нижчою і навіть не досягла рівня 2000-го року.

Звертає на себе увагу, і розподіл витрат за напрямками фінансування (табл. 2).

Як видно з наведеної таблиці 2, найбільші витрати спрямовуються не на придбання новітніх технологій та їх впровадження, а на придбання машин, обладнання, устаткування та програмного забезпечення. Також не високим є рівень фінансування досліджень та розробок. У досліджуваному періоді, максимальне значення сягало всього 16,1% від загального обсягу витрат на інноваційну діяльність. Такий розподіл фінансування напрямів інноваційної діяльності свідчить про те, що навіть ті підприємства, що вкладали кошти у вдосконалення та модернізацію, витрачали їх, на придбання вже готового устаткування. Поряд з тим, на впровадження новітніх технологій та здійснення наукових розробок, з метою їх майбутнього використання, фінансові витрати були не порівняно меншими. Це свідчить про те, що підприємства були здебільшого зорієнтовані на короткостроковий період, що пов'язано зі значними економічними ризиками.

Підсумовуючи, слід відзначити, що в період з 2000 по 2008 роки, підприємствами та державою, не були вжиті необхідні заходи щодо запровадження інноваційної стратегії розвитку економіки. Наявний у цей період потенціал, не був достатньо використаний, а питома вага підприємств що запроваджували інновації не збільшувалась, а навпаки зменшувалась і наприкінці 2008 року навіть не досягла рівня 2000 року. Також значно низьким був рівень інноваційної продукції, що реалізовувався у даний період. Занизьким був і рівень фінансування інвестиційно-інноваційної діяльності. Особливо незначними в структурі витрат, в даній сфері, були кошти, що виділялись державою. Рівень державного фінансування в цей період не перевищував 3% (у 2003 році), а в абсолютних цифрах — 336,9 млн грн. (у 2008 році), що є надзвичайно низьким показником. З проаналізованого можна зробити наступний висновок: економічне зростання, практично не відобразилось на стан інвестиційно-інноваційної діяльності. Отримані від реалізації продукції кошти, підприємства практично не використовували для модернізації та оновлення зношеного і морально застарілого обладнання, а держава, попри значні доходи державного бюджету у зазначений період, виділяла на інноваційну сферу недостатньо фінансових ресурсів.

Розглянемо останній, серед раніше виділених, етапів розвитку інвестиційно-інноваційної діяльності в Україні. Починаючи з 2009 року і до сьогодні, спосте-

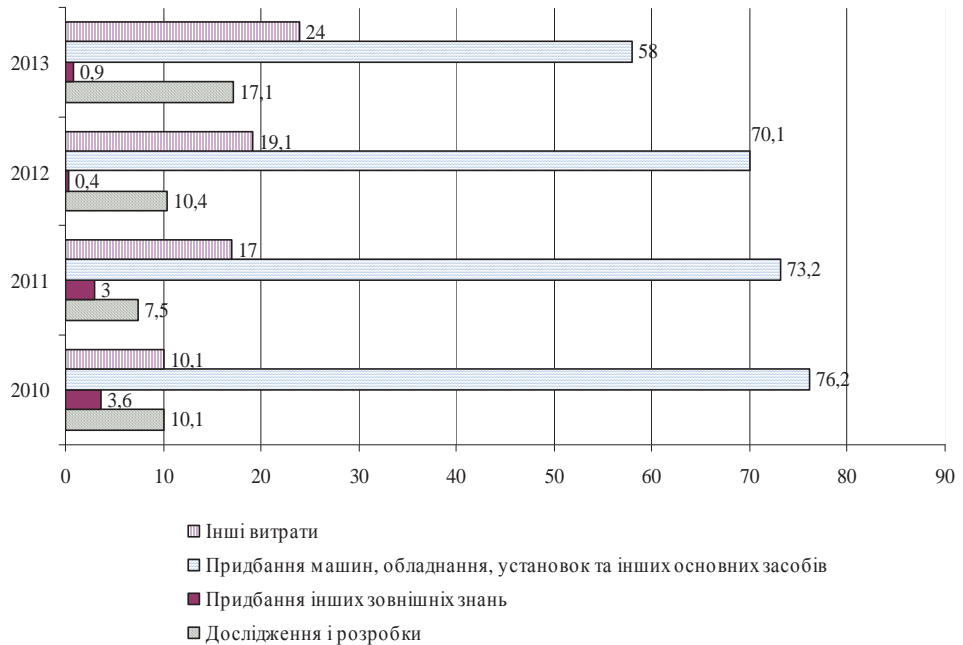

Рис. 1. Розподіл витрат за обсягами інноваційної діяльності у 2010—2013 роках (у %)

Джерело: [8].

рігаються негативні тенденції в економіці країни. Фінансова криза 2008—2009 років значно скоротила економічний потенціал, а у посткризовий період, незважаючи на певне покращення у 2010—2011 роках, спостерігається спад всіх галузей економіки.

Аналізуючи рівень витрат на інноваційну діяльність у 2009—2013 році, слід відмітити, що в проміжку з 2009 по 2011 роки, вони зростали. Проте, у порівнянні з докризовим періодом, дані показники, лише у 2011 році перевищили докризовий рівень (у 2008 році рівень витрат становив 11994,2 млн грн., а у 2011 році — 14333,9 млн грн.). У 2012 та 2013 роках спостерігалось падіння показників фінансування витрат інноваційної діяльності. Порівняно з 2011 року, у 2013 році скорочення складало 50%, у абсолютних цифрах — 4771,3 млн грн. [8].

Розглядаючи статистичні дані щодо джерел фінансування інноваційної діяльності, звертає на себе увагу їх нестабільність. Проте у період з 2009 по 2011 роки відбулось суттєве скорочення частки власних коштів у фінансованні інноваційної діяльності, що можна характеризувати як позитивну тенденцію. Починаючи з 2012 року, структура фінансування знову змінилась, а власні кошти підприємств, як і у до кризовий період, стали основним джерелом фінансування інноваційної діяльності.

Проаналізувавши структуру джерел фінансування інноваційної діяльності, слід зазначити, що, як і в попередні періоди, основну частку складають власні джерела підприємств. Частка фінансування інноваційної діяльності з боку держави залишалась стабільно низькою і лише в 2012 році наблизилась до 2%, після чого, у 2013 році, впала до надзвичайно низького рівня — 0,3%, що є навіть менше ніж показник 2000-го року (0,4%) [6, с. 155].

Звертає на себе увагу, коливання у фінансуванні інноваційної діяльності з боку іноземних інвесторів. Так, якщо у 2009—2010 роках надходження коштів іноземних інвесторів складало відповідно 19% та 30% (у абсо-

лютих цифрах 1512,9 млн грн. та 2411,4 млн грн.), то у 2011 році ця цифра скоротилась до 0,4% (у абсолютному значенні 56,9 млн грн.), що стало найменшим значенням починаючи з 90-х років. Поряд з цим, у 2011 році, у структурі фінансування інноваційної діяльності, значно зросли розміри коштів інших джерел (45,6%, або 6542,2 млн грн.) [7, с. 195].

Більш детального аналізу потребують напрями використання інвестованих в інноваційну діяльність коштів. Такі показники наведені на рисунку 1.

Виходячи з даних рисунка 1, можна зробити висновок, що у 2010—2012 рр., розподіл коштів за напрямками фінансування інновацій був досить схожим, проте, у 2013 році відбулись суттєві зміни. Так, частка витрат на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення скоротилась у 2013 році, у порівнянні з 2010 роком, з 76,2% до 58%. Щодо витрат на науково-дослідні розробки, а також витрат на навчання та підготовку персоналу для розробки та запровадження нових або значно вдосконалених продуктів та процесів, діяльність щодо ринкового запровадження інновацій та інші роботи, пов'язаних зі створенням та впровадженням інновацій, то вони зросли з 10,1% у 2012 році, до 24% у 2013 році.

Звертає на себе увагу, рівень витрат на придбання інших зовнішніх знань (нових технологій), який суттєво знизився починаючи з 2010 року з 3,6% до 0,9% у 2013 році. Такі данні свідчать про те, що переважна більшість фінансових вкладень спрямовуються на придбання машин, обладнання та устаткування, поряд з тим, фінансування впровадження новітніх технологій на підприємствах, залишається заниженою.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи проведені дослідження, можна зробити ряд висновків:

— протягом всього періоду існування незалежної України, з боку держави, спостерігалось постійне зменшення фінансування інноваційної діяльності. Частка інноваційної діяльності та інноваційних підприємств, а також інноваційної продукції у загальній структурі, залишається стабільно низькою, що обмежує можливості вітчизняної економіки стати конкурентоспроможною;

— основним джерелом фінансування інноваційної діяльності, протягом всього досліджуваного періоду, були і залишаються, власні кошти підприємств. Державна частка у фінансуванні інноваційної діяльності, за останнє десятиріччя не перевищило 3%;

— протягом всього досліджуваного періоду, в різні проміжки часу, то зростали, то навпаки, скорочувались обсяги іноземних інвестицій у інноваційну сферу. Такі коливання можуть бути пов'язанні з досить великими ризиками вітчизняної економіки та негативними тенденціями у світовій економіці, зумовленими світовою фінансовою кризою;

— у структурі витрат на інноваційну діяльність, провідне місце посідає придбання нового обладнання, машин та устаткування, тоді як на придбання технологій, в останні роки припадало не більше 4%. Це свідчить про орієнтованість переважної більшості підприємств, що впроваджують інновації, на досягнення короткострокових цілей.

Література:

1. Babanin O. Inflationary Processes in the Ukrainian Economy / O. Babanin // The Ukrainian Legal and Economic Bulletin (June). — 1994. — P. 14—21.

2. Інноваційний потенціал України: стан, тенденції і проблеми розвитку // Центр Разумкова. Національна безпека і оборона. — 2004. — № 7 (55). — С. 3—15.

3. Статистичний щорічник України за 2002 рік. — Київ, 2003. — С. 362.

4. Ховрак І.В. Фінансування інноваційного розвитку: реалії та перспективи / І.В. Ховрак // Маркетинг і менеджмент інновацій. — 2013. — №1. — С. 229—235.

5. Гармашова О.П. Шляхи вирішення проблеми фінансового забезпечення інноваційної діяльності в Україні / О.П. Гармашова, О.А. Діняк // Вісник СевНТУ: зб. наук. пр. Вип. 116/2011. Серія: Економіка і фінанси. — Севастополь, 2011. — С. 33—39.

6. Аналітична довідка. Стан розвитку науки і техніки, результати наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності, трансферу технологій за 2012 рік [Електронний ресурс] // Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України. — 216 с.: http://www.dknii.gov.ua/?q=system/files/sites/default/files/images/_08%2007%202013.pdf

7. Наука та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник. — К.: ДП "Інформаційно-видавничий центр Держстату України", 2012. — 305 с.

8. <http://ukrstat.gov.ua> — офіційний сайт Державної служби статистики України

References:

1. Babanin, O. (1994), "Inflationary Processes in the Ukrainian Economy", The Ukrainian Legal and Economic Bulletin (June), vol. 6, pp. 14—21.

2. "Innovatsijnyj potentsial Ukrainy: stan, tendentsii i problemy rozvytku" (2004), Tsentrazumkova. Natsional'na bezpeka i oborona, vol. 7 (55), pp. 3—15.

3. Statystychnyj schorichnyk Ukrainy za 2002 rik. [Statistical Yearbook of Ukraine for 2002] (2003), Kyiv, Ukraine.

4. Khovrak, I.V. (2013), "Finansuvannia innovatsijnoho rozvytku: realii ta perspektyvy", Marketynh i menedzhment innovatsij, vol. 1, pp. 229—235.

5. Harmashova, O.P. (2011), "Shliakhy vyrishennia problemy finansovoho zabezpechennia innovatsijnoidiial'nosti v Ukraini", Visnyk SevNTU: zb. nauk. pr. Vyp. 116/2011. Serii: Ekonomika i finansy, vol. 116, pp. 33—39.

6. Derzhavne ahentstvo z pytan' nauky, innovatsij ta informatyzatsii Ukrainy (2013), "Analitychna dovidka. Stan rozvytku nauky i tekhniki, rezul'taty naukovoi, naukovotekhnichnoi, innovatsijnoidiial'nosti, transferu tekhnolohij za 2012 rik", available at: http://www.dknii.gov.ua/?q=system/files/sites/default/files/images/_08%2007%202013.pdf (Accessed 8 January 2014).

7. DP "Informatsijno-vydavnychyj tsentr Derzhstatu Ukrainy" (2012), Naukova ta innovatsijna diial'nist' v Ukraini. Statystychnyj zbirnyk [Research and Innovation in Ukraine. Statistical Yearbook], Kyiv, Ukraine.

8. Ofitsijnyj sajт Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy, available at: <http://ukrstat.gov.ua> (Accessed 8 January 2014).

Стаття надійшла до редакції 18.01.2015 р.